

TRENDY V INFORMAČNÍ POLITICE EVROPSKÉ UNIE

Ian Thompson
European Information Association,
Velká Británie

Úvod

Příprava vstupu i pozdější členství v Evropské unii (dále EU) bude mít pro ČR významné důsledky. Zatímco někteří lidé budou členství považovat jako pozitivní, logický a nezbytný vývoj země, budou mít jiní odlišný pohled na tuto problematiku.

Potřeba informací o EU je nezpochybnitelná. Jaké jsou cíle a instituce EU? Jakým způsobem EU dělá politiku a jaká ta politika je? Jaký vliv to všechno bude mít na ČR? Informace, které EU poskytuje musí být včasné, konkrétní, přesné a přizpůsobené potřebám osoby nebo osob, které je přijímají nebo žádají.

Před knihovníky a ostatními informačními pracovníky stojí velká výzva, ale i příležitost, aby významně pomohli své zemi a jejím obyvatelům pochopit a využít to, co členství v EU může nabídnout. Dále se proto budu věnovat tématům z tohoto aspektu využitelným a zajímavým:

1. Roli informací v EU.
2. Otázkám otevřenosti a transparentnosti, které jsou v členských státech diskutovány již od roku 1990.
3. Jak se praktické výsledky této diskuse projeví v nových iniciativách.
4. Vyzdvižení role elektronických zdrojů informací a zejména nápadnému vzestupu Internetu jako významného zdroje informací.

Role informací v EU

V posledních 5 letech se v rámci EU na vysoké úrovni diskutovalo o otázkách souvisejících s informacemi a komunikací, otevřeností a transparentností v EU v kontextu s obtížemi spojenými s ratifikací Maastrichtské smlouvy v letech 1992-1993.

Potřeba informovat

Všechny vlády a mezivládní organizace uznávají potřebu informovat, protože informace ovlivňují rozhodování. Poskytování informací je v demokratické společnosti naprostou potřebou a praktickou nezbytností, proto EU podporuje informační politiku v členských státech stejně jako v ostatních zemích.

EU uznává svou odpovědnost za objasňování svých cílů, postupů a politiky. Jako relativně nový faktor ve světě má EU silnou potřebu objasňovat, jak vznikla a jakých

cílů chce dosáhnout. Proto musí mít zpočátku rozsáhlý informační aparát, který působí na mnoha úrovních:

- každá instituce EU - Evropská komise, Evropský parlament, Rada EU atd. - zřizuje a podporuje vlastní systémy šíření informací o svých činnostech, ačkoliv spolupráce mezi nimi vzrůstá;
- existují speciální služby pro tisk a ostatní média poskytované např. společnostmi jako je *Spokesman's Service* v Evropské komisi a podobnými v jiných institucích;
- EU má tradici v těsné komunikaci s organizacemi reprezentujícími obchodní a profesionální asociace, obchodní společnosti a jiné speciální zájmové skupiny;
- instituce EU mají zavedený tzv. „*Visitors Programme*“, v jehož rámci studenti, obchodníci, vědci a další skupiny občanů navštěvují instituce EU v Bruselu, Lucemburku a Štrasburku a dostane se jim informací přizpůsobených jejich potřebám;
- Komise a jiné instituce EU podporují speciální iniciativy pro informace partikulárním skupinám, např. v několika minulých letech Komise podporovala program „*Priority Information Programmes*“ (Prioritní informační programy) pomáhající evropským občanům porozumět důsledkům takových problémů, jako jsou jednotná evropská měna a jednotný evropský obchod.

Jedna z velkých výzev pro Evropskou komisi, vaši vlastní vládu i pro knihovníky a informační pracovníky bude v příštích několika letech vytvořit efektivní strategii informování lidí v ČR o důsledcích členství v EU.

Mezi iniciativy určené přímo pro knihovníky patří dvě prohlášení o informační politice EU:

- EU podporuje rozsáhlé publikační programy zahrnující dokumenty od informačních brožur pro školní děti až po odborné dokumenty určené specialistům. Tyto programy stále častěji šíří prostřednictvím elektronických médií (databáze, CD-ROM, Internet a satelit)
- Evropská komise podporuje významné informační sítě (Evropská dokumentační střediska, Euro Info Centra, Korespondenční centra a Euro Info Points) v členských státech i mimo ně.

Vzrůstající potřeba lidí znát aktivity EU

Potřeba mnoha lidí znát politiku EU podstatně vzrostla v poledních deseti letech. To souvisí s jednotným vnitřním trhem (Single Market Programme) a zejména s vlivem Aktu o jednotné Evropě (Single European Act), jehož důsledkem je významný nárůst legislativní aktivity napříč rozšiřujícího se spektra oblastí politiky. Maastrichtská smlouva dále zvýšila politické kompetence EU. Právní systém EU se nyní přímo dotýká většího počtu jednotlivců i organizací a tak roste počet těch, kteří o něm potřebují informace. Mezi finančníky, právníky, úředníky v místních správách - všude tam proniká evropský rozměr toho, co potřebují znát ke své práci. Obdobně se evropský rozměr projevuje v důležitosti dosáhnout co nejvyššího vzdělání. Nadto se má EU rozšířit o nové země a má dlouhý seznam zemí ucházejících se o členství a dalších, které podporují nebo rozvíjejí svou politiku a ekonomiku v úzké návaznosti na EU.

„Subsidiarita“

Pojem „subsidiarita“ je v EU obvykle užíván ve smyslu decentralizovaného rozhodování, tzn., že rozhodovat by měly nejnižší vhodné stupně státní správy. Tento princip zabezpečuje, že rozhodnutí v rámci EU jsou přijímána co nejbližší k občanovi a zároveň je respektována identita členských států Unie.

Ve smyslu poskytování informací o EU se pojem „of subsidiarity“ užíval jako argument toho, že za informace o EU by nebyly odpovědné jen instituce EU, ale i tradiční mechanismy pro šíření informací v členských státech i jinde; např. různé národní, regionální a lokální vlády, knihovny, obchodní střediska atd. by akceptovaly svou roli v šíření informací o Evropě speciálními skupinám. Rovněž všichni knihovníci v ČR potřebují dát své práci evropský rozměr. Vydavatelský sektor má z tohoto aspektu také významnou roli v šíření informací o EU.

Tím není řečeno, že EU abdikuje na svou informační a komunikační odpovědnost. Spíše připouští realitu, že nemá možnosti uspokojit všechny vzrůstající potřeby informování z veřejných prostředků, a proto soustředí své zdroje na:

- pomoc tradičním i novým informačním zařízením v členských a přidružených státech v rozvoji jejich prostředků, služeb a odbornosti prostřednictvím sítí, přenosu a výcviku
- urychlování a zlepšování existujících informačních produktů a rozvíjení nových forem komunikace.

Diskuse o otevřenosti a transparentnosti

„Zapomněli jsme mluvit s lidmi“, odpověděl prezident Mitterand, když byl dotazován na důvod, proč *pouze těsná většina* voličů ve Francii, která hlasovala v referendu v roce 1992, volila ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Spolu se šokem z dánského „ne“ v prvním referendu v červnu 1992 vyvolal tento fakt dlouhé diskuse v členských zemích (zvláště ve Velké Británii a Německu) a spolu se skepticismem nových „sjednocených“ občanů Evropy přesvědčil evropské politiky a úředníky o nezbytnosti dalších změn v přístupu k EU.

Britský ministerský předseda Tony Blair minulý rok řekl: „Elita Evropy věnovala nedostatečnou pozornost lidem v Evropě. To nesmí pokračovat ... Evropa musí lépe vysvětlovat, co dělá.“

Otázka, jak smysluplně a efektivně jsou občané Evropy informováni o dění v Evropské unii, byla pevně vázána do každodenní politiky. Výsledkem je, že instituce EU a členské státy připravily a předložily program k zajištění větší otevřenosti a transparentnosti aktivit EU. Této problematiky se od roku 1992 týkaly celé série návrhů a prohlášení, reorganizovala se oddělení zodpovědná za informační a komunikační politiku, byly pevně definovány uživatelské skupiny, byl rozvíjen přenos informací po sítích a byly vkládány významné materiální prostředky do nových iniciativ. To vše kulminovalo ve vložení změny do článku A Smlouvy o EU (TEU), schválené v Amsterdamu:

Tato Smlouva znamená nové stadium v procesu vytváření stále těsnějších vazeb mezi lidmi v Evropě, kde

jsou rozhodnutí přijímána tak otevřeně, jak je možné, a tak pozorně, jak je možné vůči občanům.

EU je otevřená organizace: všichni máme možnost kdykoliv zjistit, co každá z evropských institucí právě dělá.

Dnes se nemohu zabývat detaily, ale chci říci, že otázce přístupu k dokumentům Rady EU a Evropské komise a jejím právním aspektům byla v minulých letech věnována velká pozornost.

Transparentnost v praxi

Rád bych teď přešel od skvěle znějících deklarací o potřebě otevřenosti, transparentnosti a nutnosti vysvětlování k příkladům praktických kroků učiněných v několika minulých letech pro zlepšení přístupu k informacím o EU: nakonec v praxi vyhledávání informací je způsob přístupu stejně důležitý jako jeho principy.

Od roku 1992 vyvíjejí evropské instituce řadu iniciativ:

- Evropská komise, Rada Evropské unie, Evropský parlament a mnoho jiných institucí a organizací EU v posledních několika letech pochopily svou roli ve zpřístupňování dokumentů. Rada EU vyjednává o volném zpřístupnění rejstříku dokumentů EU na Internetu, což by byl významný krok vpřed ve zkvalitňování přístupu.
- Komise vyvíjí mnohem větší úsilí konzultovat s organizacemi i jednotlivci budoucí politické iniciativy: např. na podzim každého roku vydává roční legislativní program volně přístupný na Internetu i v různých papírových verzích, který zahrnuje budoucí priority a iniciativy. Také je vydáváno mnohem víc pre-legislativních konzultačních dokumentů, známých jako Zelené a Bílé knihy (mnoho z nich je volně přístupných na Internetu).
- Sjednocují, zjednodušují a přetvářejí stávající legislativu.
- Roste uživatelská vlídnost CELEXu, hlavní evropské legislativní databáze, a tím i spokojenost jejích uživatelů. V minulých několika letech se stal CELEX mnohem jednodušším pro užívání a obsahuje více plnotextových informací. Internetová verze CELEXu byla zprovozněna v srpnu 1997.
- EU volně zpřístupňuje na Internetu řadu velmi užitečných databází. Klíčové je vědět o RAPID (obsahující Press Releases a tedy velmi užitečné pro aktuální informace), SCAD (bibliografická databáze dokumentů a publikací z EU, plus články ve vědeckých časopisech), ECLAS (katalog knihovny Komise v Bruselu a Lucemburku), IDEA (adresář pracovníků v institucích EU s kontaktními adresami), Legislative Observatory (OEIL - ukazuje, v jakém stadiu legislativní přípravy je ten který politický proces).
- V minulých letech bylo publikováno mnoho nových významných zdrojů informací; příkladem může být *Panorama of EU Industry, Index A-Z of Cases in the Court of Justice, Europes Environment, Directory of Interest Groups* atd. Ty všechny doplňují dříve existující mezery.

- Došlo k dalšímu významnému rozvoji informačních sítí. Evropské dokumentační středisko/Korespondenční centrum zřídilo nově síť: *Carrefours* nebo také *Rural Development Centres* je určena na pomoc venkovským oblastem, aby lépe porozuměly problematice EU; další síť *Innovation Relay Centres* je určena pro obchodníky a vědce a má jim umožnit zapojit se do nadačních výzkumných aktivit EU (podporovaných EU). Z Bruselu přišla síť *Euro Info Points* na pomoc veřejnosti. Některé členské státy Unie jako Finsko, Švédsko, Dánsko, Španělsko a Velká Británie aktivně užívají síť veřejných knihoven jako hlavní zdroj informací o Evropské unii pro nejširší veřejnost.
- V řadě iniciativ, které jsem právě zmínil, byly nejvýznamnějším nositelem rozvoje v minulých letech možnosti Internetu.

Evropské informace na Internetu

Samozřejmě tištěné zdroje informací z Evropské unie a o ní zůstanou důležité, ale je třeba říci, že v následujících několika letech nastane revoluce v dosažitelnosti informací o EU prostřednictvím elektronických médií: on-line databází, CD-ROM, disket, satelitu a především Internetu, zvláště prostřednictvím serveru EUROPA a dalších. Evropská unie významně investuje do Internetu jako prostředku sdělování informací o své politice svým občanům i občanům dalších zemí. Technický potenciál a možnosti Internetu přišly v pravý čas - v době, kdy EU potřebovala nový způsob komunikace se svými občany.

Před třemi lety jsem Internet jako informační zdroj o EU nepoužíval a nyní stěží najdu pracovní den, kdy bych se obešel bez jeho významného užívání jako hlavního zdroje takových informací. Každá instituce EU, a mnoho součástí těchto institucí, provozuje důkladné domovské stránky, které obsahují mnoho cenných plnotextových informací. Kromě toho se mnoho proslulých EU databází, jako jsou CELEX, SCAD, RAPID a ECLAS, stěhuje na Internet a nové, např. IDEA a Legislative Observatory, jsou již na Internetu zřizovány.

Velkou výhodou Internetu je rychlost, s níž se informace dostane k nám, kteří nežijeme v Bruselu. Prostřednictvím Internetu je nyní možné získat ohromné množství legislativních, bibliografických, statistických, kontaktních informací a také informací o stavu vývoje atd., které se týkají EU. Internet se tak stává hlavním způsobem vyhledávání informací o EU. Například v roce 1997 bylo během dvou týdnů po vystavení uskutečněno asi 41 000 individuálních návštěv internetových stránek EUROPA, obsahujících dokumenty týkající se iniciativy Agenda 2000. Podobně je každý měsíc konzultováno na webovských stránkách EURO více než 50 000 dokumentů a tak bych mohl pokračovat.

Jednou z nejnovějších služeb je báze EUR-Lex, která byla zpřístupněna v dubnu 1998. Byla vytvořena jako odezva na volání evropských politiků po „občanském Celexu“. Jde o verzi báze CELEX upravenou pro potřebu řadových občanů a volně přístupnou na Internetu.

O tom, zda splní EUR-Lex vkládaná očekávání, je předčasné hovořit, nicméně byste měli vědět o jeho existenci a obsahu. V současnosti obsahuje přístup k následujícím plným textům:

- Smlouvy Evropské unie
- Sekundární právo
- Rozsudky Evropského soudu z posledních 12 měsíců
- Plné texty posledních 20 čísel Official Journal (série L a C) - hlavního zdroje legislativních informací o EU

V budoucnu by měl obsahovat také:

- Texty všech přijatých zákonů
- Texty všech připravovaných zákonů

Tvrdí se, že až bude EUR-Lex plně funkční, stane se největším internetovým stanovištěm na světě.

Revoluce Internetu nespočívá jen v přístupu k informacím produkovaným EU, ale jde i o významný pokrok v přístupu k informacím o EU, které produkují jiné organizace jako např. vlády, vědecké instituce, zpravodajské organizace, obchodní společnosti, komerční vydavatelství atd.

Samozřejmě i v této informační „internetové revoluci“ je ještě mnoho možných cest. Nesmíme také zapomínat, že přístup k Internetu není univerzální a i ten, kdo k němu přístup má, může narazit na problém (např. velkých časových ztrát při vyhledávání nebo špatného spojení). Především přirozené internetové prostředky jsou ještě složité pro výkonnější vyhledávání informací. Každý mluví o *surfování po Internetu*, ale pro každodenní vážné užívání potřebujeme hledat informace rychleji a systematictěji. Dosavadní pomalost a námaha volají po tvorbě kvalitních metod vyhledávání na Internetu. Velkým úkolem pro příštích několik let je tedy vytvořit takové informační nástroje, které by umožnily rychlejší a jednodušší přístup k evropským informacím na Internetu.

Jiným problémem, který musí být vyřešen, je, zda mají instituce EU vidět v Internetu primárně prostředek k dodávání pravidelných informací, či budou vidět Internet hlavně ve funkci archivu. Nepochybně politickou motivací pro užívání Internetu jako zprostředkovatele informací vztahujících se k EU je užívat ho pro dodávání pravidelných informací občanům. Nicméně, pro seriózní informační profesionály musí být i organizování archivního přístupu k základním informacím stejně důležité. Je třeba vybudovat mechanismus zajišťující, že informace, které jsou na Internetu jeden den, budou trvale dosažitelné i v budoucnu. Tímto problémem se nyní EU začíná zabývat.

Závěr

Doufám, že jsem jasně nastínil důvody existence informační a komunikační politiky Evropské unie a její další směřování i praktické iniciativy, které vyvíjí s cílem zdokonalit přístup k informacím o svém působení. Ne vše je zatím dokonalé, ale obecně je oceňován zlepšený přístup k těmto informacím.

Pro knihovníky a informační pracovníky v České republice je následující období velkou příležitostí šířit nezbytné informace o EU a aktivně se tak podílet na rozvoji své země.

Přeložila a upravila Alena Matuszková